

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2020-38-14

УДК 368.03

Шаповал Л.П.
кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
E-mail: shapoval26@meta.ua

Кудлай К.Д.
студентка
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
E-mail: katia_kudlay@ukr.net

ОЦІНКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Визначено місце та значення рентабельності як визначального індикатора оцінки ефективності діяльності страхової компанії. Обґрунтовано методи оцінки рентабельності та чинники, що впливають на неї. Розглянуто основні показники діяльності ТОП-5 страхових компаній вітчизняного ринку. Проведено оцінку показників рентабельності страхових компаній. Визначено сильні та слабкі місця в управлінні власними ресурсами компаній. На основі отриманих результатів розрахунку запропоновано рейтинг страхових компаній за показниками рентабельності, що дасть змогу об'єктивно приймати рішення щодо ефективності діяльності компаній на страховому ринку. Запропоновано напрями поліпшення системи менеджменту і підвищення прибутковості компаній.

Ключові слова: страхова компанія, страхова діяльність, методи оцінки, рентабельність, прибуток, рейтинг.

Шаповал Л.П., Кудлай К.Д. ОЦЕНКА РЕНТАБЕЛЬНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ

Определены место и значение рентабельности как определяющего индикатора оценки эффективности деятельности страховой компании. Обоснованы методы оценки рентабельности и факторы, влияющие на нее. Рассмотрены основные показатели деятельности ТОП-5 страховых компаний отечественного рынка. Проведена оценка показателей рентабельности страховых компаний. Определены сильные и слабые места в управлении собственными ресурсами компаний. На основе полученных результатов расчета предложен рейтинг страховых компаний по показателям рентабельности, что позволит объективно принимать решения по эффективности деятельности компаний на страховом рынке. Предложены направления улучшения системы менеджмента и повышения прибыльности компаний.

Ключевые слова: страховая компания, страховая деятельность, методы оценки, рентабельность, прибыль, рейтинг.

Shapoval Lyudmyla, Kudlay Kateryna. ASSESSMENT OF PROFITABILITY OF INSURANCE COMPANIES

In the context of an active process of European integration, it is important for the country to improve the financial capabilities of the insurer. Accordingly, the substantiation of profitability indicators of insurance companies was identified as the main method of assessing the effectiveness of activities. Therefore, the aim of the article is to generalize the importance of profitability as a determining indicator of assessing the financial results of management of insurance companies. The study was conducted using the following general and

special methods: systematic, comprehensive approach – generalization of the need to assess the profitability of the insurance company; coefficient method – for comparison and interpretation of actual data on the assessment of the profitability of the insurance company; tabular-graphic method – for visual display of dynamics and structure of separate indicators. The object of the study was selected TOP-5 insurance companies in the domestic market. Approbation of the assessment of profitability indicators on the basis of empirical data revealed the degree of influence of the most important factors on the financial and economic activities of companies. It is proved that the profitability indicators of insurance companies make it possible to comprehensively assess not only the financial results of the insurance company, but also to characterize one of the aspects of the financial condition of the insurer. The rating of insurance companies on profitability indicators was developed in order to make objective decisions about the efficiency of companies in the insurance market. The study revealed the reasons for the negative results of some insurance companies, which indicates the need to improve certain aspects of their activities. Therefore, it was expedient to develop and propose a list of measures to improve the efficiency of insurers, namely the improvement of the management system. Based on the study, it was determined that profitability is one of the main indicators for assessing and monitoring the functioning of the insurance company. Relevant results will allow in the future to assess the cost and identify possible options for the development of the insurer.

Keywords: insurance company, insurance activity, valuation methods, profitability, profit, rating.

Постановка проблеми. Оцінка результативності діяльності страхових компаній переважно здійснюється за допомогою абсолютних показників, таких як обсяг активів, страхових резервів, страхових премій, страхових виплат, власного капіталу, фінансовий результат. Але використання лише абсолютних показників недостатньо для комплексної оцінки фінансово-господарської діяльності компанії.

Відповідно до ст. 28 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», передбачено тести раннього попередження [1]. Тести раннього попередження використовуються для визначення рівня фінансової надійності за допомогою порівняння фактичних фінансових показників діяльності страховиків з визначеними Нацкомфінпослуг показниками. Отже, їх узагальнення та оцінка дають змогу лише виявити ризики у діяльності страховика.

В інтеграційних умовах доцільності вкладення коштів у страховий бізнес виникає потреба у застосуванні комплексу відносних показників, які повинні характеризувати фінансові можливості страховика та можуть бути дієвими інструментами в управлінні. У сучасній практиці такими показниками виступають показники рентабельності, розрахунок яких дає змогу зробити точний аналіз тенденції зміни ефективності діяльності компанії. Перевагою використання показників рентабельності є те, що в кожному конкретному випадку для розрахунку використовуються прибуток за певними видами діяльності компанії: фінансової, господарської, інвестиційної. Саме тому питання оцінки рентабельності діяльності страхових компаній є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Посилення уваги до питання оцінки рентабельності страхових компаній відобразилося у публікаціях учених. Так, В. Баранова [2, с. 70–72] аналізує діяльність страхових компаній та їхній потенціал за допомогою системи загальних фінансових показників, не виділяючи рентабельність як основний показник страхової діяльності. О. Галасюк [3, с. 219–224] проводить аналіз рентабельності страхової діяльності загальноприйнятим методом, за принципом якого основними чинниками впливу на діяльність страхової компанії є чистий прибуток та собівартість. Д. Мангушев та М. Рахман [5] досліджують не у цілому рентабельність страхової діяльності, а лише окрему її частину, а саме страхові послуги, що не є достатнім для детального аналізу страховиків.

Хоча вчені і досліджують різні питання, що стосуються цієї теми, подальшого дослідження заслуговує оцінка ефективності використання страховиками власних ресурсів, тобто визначення методів оцінки їхньої діяльності.

Мета статті – обґрунтування рентабельності як визначального індикатора оцінки фінансових результатів управління діяльністю страхової компанії.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Рентабельність страхової діяльності – це інтегральний показник, що відображає ефективність роботи страхової компанії і націлений на отримання прибутку у короткостроковій перспективі й указує на якість управлінських рішень, що стосуються фінансової, операційної та інвестиційної діяльності компанії [3, с. 221].

Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів та ефективності діяльності компанії. Вони характеризують відносну прибутковість компанії, вимірювану у відсотках до витрат засобів або капіталу з різних позицій. Специфіка діяльності страхової компанії зумовлює необхідність визначення системи певних показників, які характеризують особливості діяльності страхової компанії.

Для аналізу діяльності страхових компаній використовують різні способи та методи, тобто визначити рівень рентабельності можна з різних боків та за допомогою багатьох чинників, що впливають на діяльність страховика та її результати. Серед основних фінансових чинників, що впливають на діяльність страхових компаній, можемо виділити: розмір власного капіталу компанії; фінансовий результат страхової компанії; величину й структуру витрат, їх динаміку порівняно з грошовими доходами; достатність страхових резервів; стратегію розподілу прибутку; величину, структуру і динаміку страхового портфеля компанії.

Для розрахунку рентабельності страхової організації можна використовувати найбільш суттєві показники (табл. 1).

За загального підходу під рентабельністю розуміється визначення питомої ваги прибутку в існуючих джерелах власних коштів шляхом розрахунку відношення балансового прибутку до вартості статутного або власного капіталу. За допомогою коефіцієнтів рентабельності розраховується ефективність управління ресурсами і доходами компанії, виявляється її здатність підтримувати фінансову стабільність у довгостроковій перспективі.

Для забезпечення абсолютної об'єктивності проведення оцінки показників рентабельності використаємо дані страхових компаній, що входять до ТОП-5 рейтингу (табл. 2).

Як свідчать дані таблиці, показники діяльності страхових компаній мають розгалужений характер. Так, страхова компанія «УНІКА» має найкращі показники за страховими преміями та виплатами. «АХА Страхування» має усереднені показники, а розмір фінансового результату є найменшим. «PZU Україна»

Таблиця 1

Показники рентабельності страхової компанії

Назва	Формула	Характеристика
Коефіцієнт рентабельності активів	$ROA = \frac{ЧП}{А} \times 100 \%$	розраховується як відношення чистого прибутку компанії до середньорічної вартості активів
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$ROE = \frac{ЧП}{БК} \times 100 \%$	визначається діленням чистого прибутку компанії на середньорічну вартість власного капіталу і характеризує ефективність вкладення засобів
Коефіцієнт рентабельності діяльності	$RCD = \frac{ЧП}{ЧВ} \times 100 \%$	чистий прибуток компанії необхідно поділити на чисту виручку від реалізації страхових послуг
Коефіцієнт рентабельності страхових послуг	$RCP = \frac{\Pi_P}{В} \times 100 \%$	визначається шляхом ділення прибутку від реалізації послуг на витрати на їх проведення і характеризує прибутковість господарської діяльності від основної діяльності

Джерело: згруповано авторами

Таблиця 2

Рейтинг страхових компаній України у 2019 р., тис грн

№	Страхова компанія	Активи	Страхові резерви	Власний капітал	Страхові премії	Страхові виплати	Фінансовий результат
1	УНІКА	2432213	1780279	504301	2041616	1711652	30128
2	АХА Страхування	2469859	1096434	574907	1891481	887540	25444
3	Арсенал Страхування	1574848	812588	605520	1886713	485668	26049
4	PZU Україна	2761970	1269395	508384	1516950	562564	41883
5	ІНГО Україна	2053212	1078640	645520	1387745	545449	35627

Джерело: згруповано авторами

є лідером за показником фінансового результату, а за обсягом активів, навпаки, має найнижчий результат. «ІНГО Україна» знаходиться на першому місці за розміром власного капіталу. Отже, можна зробити висновок, що кожна страхова компанія має свої сильні та слабкі місця у фінансово-господарській діяльності, тому з метою якісної оцінки результативності діяльності компаній доцільно оцінити їх рентабельність як узагальнюючий показник (табл. 3).

На підставі проведеного дослідження можна зазначити, що найбільше значення коефіцієнта рентабельності активів спостерігалось у компанії «PZU Україна» у 2019 р., яке досягло 20,47%, а найменше значення – у компанії «УНІКА» – 0,75%, що значно розбігається зі значенням у 2017 р., а саме зменшилося майже в 10 разів (7,32). Головними чинниками, від яких прямо залежить коефіцієнт рентабельності активів, є чистий прибуток та

Таблиця 3

Аналіз показників рентабельності ТОП-5 страхових компаній за 2017–2019 рр., %

Страхова компанія	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення, +/-
Рентабельність активів				
УНІКА	7,32	2,35	0,75	-6,58
АХА Страхування	4,61	7,13	6,62	2,01
Арсенал Страхування	1,43	0,88	1,79	0,36
PZU Україна	4,91	1,54	20,47	15,55
ІНГО Україна	3,57	2,32	2,29	-1,28
Рентабельність власного капіталу				
УНІКА	21,09	941	5,84	-15,25
АХА Страхування	10,86	26,12	26,16	15,30
Арсенал Страхування	4,04	2,94	6,60	2,55
PZU Україна	4,91	2,37	15,2	10,29
ІНГО Україна	6,65	7,41	8,12	1,47
Рентабельність діяльності				
УНІКА	3,9	3,5	4,7	0,8
АХА Страхування	3,0	3,1	2,9	-0,1
Арсенал Страхування	4,5	3,8	4,0	-0,5
PZU Україна	5,5	6,1	5,2	-0,3
ІНГО Україна	3,9	2,8	4,3	0,4
Рентабельність страхових послуг				
УНІКА	1,1	1,4	1,1	0
АХА Страхування	1,3	0,9	1,1	-0,2
Арсенал Страхування	1,1	0,6	0,8	-0,3
PZU Україна	0,7	0,8	0,8	0,1
ІНГО Україна	1,9	2,0	1,6	-0,3

Джерело: згруповано авторами

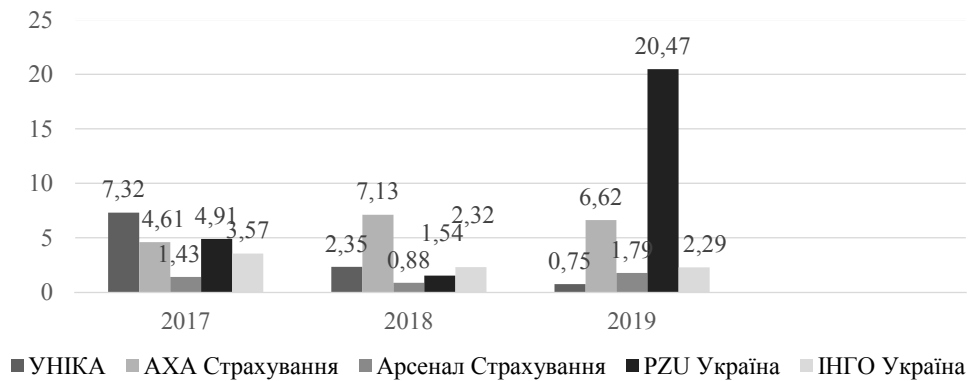

Рис. 1. Динаміка рентабельності активів страхових компаній протягом 2017–2019 рр., %

Джерело: згруповано авторами

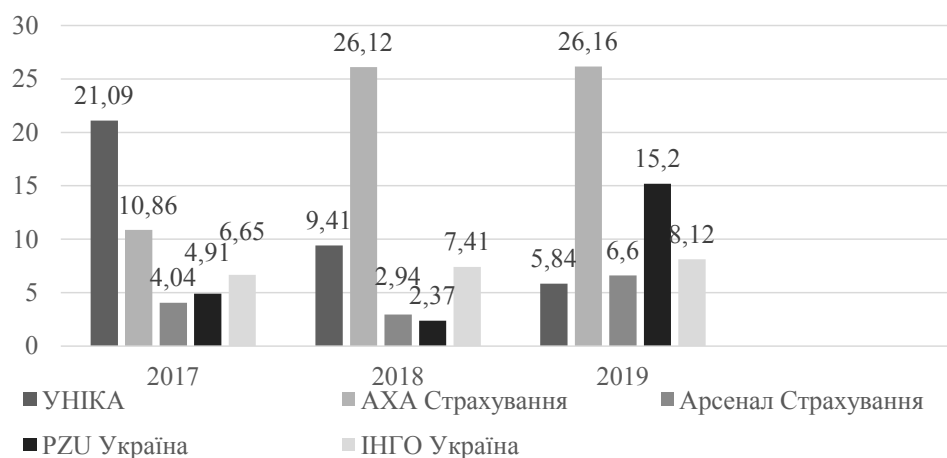

Рис. 2. Динаміка рентабельності власного капіталу страхових компаній протягом 2017–2019 рр., %

Джерело: згруповано авторами

середньорічна вартість активів, що й вплинуло на отриманий результат.

За допомогою коефіцієнта рентабельності власного капіталу визначено ефективність вкладення ресурсів страховиками. Як бачимо, найбільше значення даного коефіцієнта має страхова компанія «АХА Страхування» (26,16%), що значно переважає результати розрахунку інших організацій. Це говорить про те, що дана компанія найбільш ефективно використовує власні ресурси. На другому місці «PZU Україна» з результатом 15,2%. Коефіцієнт рентабельності капіталу інших компаній коливається в межах 5,84–8,12%.

Проаналізувавши рентабельність страхових організацій за результатами діяльності, можемо спостерігати стабільність отриманих результатів. Коефіцієнт коливався в межах 2,8–6,1%. При цьому найменше значення було у компанії «ІНГО Україна», а найбільше – у «PZU Україна» у 2018 р. На отримані результати найбільший вплив мають чистий прибуток компанії та чиста виручка від реалізації страхових послуг.

Проаналізувавши рентабельність страхових послуг ТОП-5 страхових компаній, можемо зробити висновок, що різниця між прибутком від реалізації страхових послуг та витратами на їх проведення є незначною. У компанії «PZU Україна» та «Арсенал Страхування» витрати на проведення страхових

послуг переважають над отриманим прибутком, як наслідок цього можемо спостерігати найменші значення досліджуваного показника.

За результатами розрахованих показників рентабельності запропонуємо власний рейтинг страхових компаній (табл. 4).

Як свідчать дані, наведені в табл. 4, рейтинг страхових компаній за результатами розрахованих показників має зовсім інший вигляд порівняно з рейтингом, наведеним у табл. 2. Так, якщо у загальному рейтингу страхова компанія «УНІКА» зайняла перше місце, то в рейтингу за показниками рентабельності вона займає четверте місце з майже найнижчими результатами. Отже, слабким місцем компанії «УНІКА» є обсяг активів та чистого прибутку, що і відобразилося на показниках рентабельності. Поряд із цим компанія має достатній обсяг виручки від реалізації страхових послуг.

Компанія «PZU Україна» займає перше місце у рейтингу за показниками рентабельності, але в загальному рейтингу страхових компаній посіла четверте місце. «PZU Україна» має найвищий результат за показником рентабельності активів, що є сильним боком компанії. Негативним у діяльності компанії є перевищення витрат на проведення страхових послуг над прибутком від їх реалізації, що відобразилося на рентабельності страхових послуг.

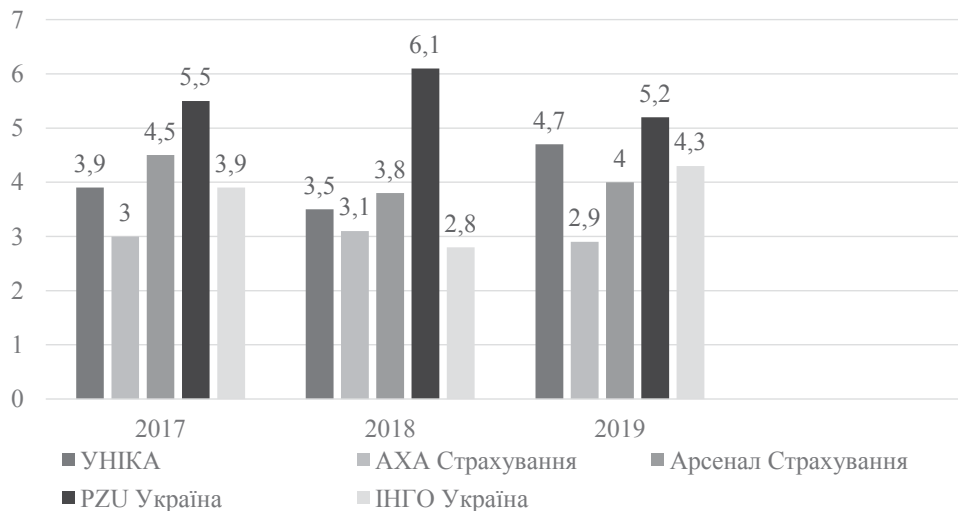

Рис. 3. Динаміка рентабельності діяльності страхових компаній протягом 2017–2019 рр., %

Джерело: згруповано авторами

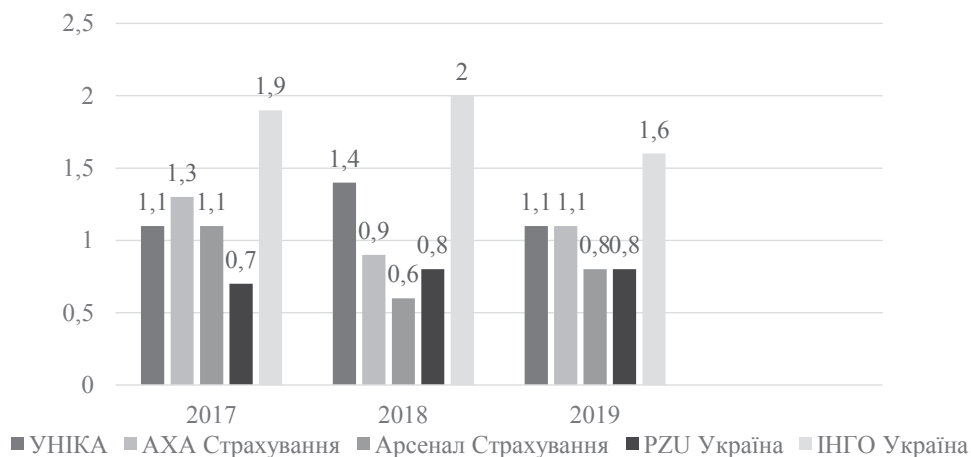

Рис. 4. Динаміка рентабельності страхових послуг страхових компаній протягом 2017–2019 рр., %

Джерело: згруповано авторами

Таблиця 4

Рейтинг страхових компаній за показниками рентабельності за 2019 р., %

№	Страхова компанія	Рентабельність активів	Рентабельність власного капіталу	Рентабельність діяльності	Рентабельність страхових послуг
1	РЗУ Україна	20,47	15,2	5,2	0,8
2	АХА Страхування	6,62	26,16	2,9	1,1
3	ІНГО Україна	2,29	8,12	4,3	1,6
4	УНІКА	0,75	5,84	4,7	1,1
5	Арсенал Страхування	1,79	6,60	4,0	0,8

Джерело: згруповано авторами

Компанія «АХА Страхування» посідає друге місце у всіх рейтингах, що свідчить про відповідність показників діяльності та рентабельності. При цьому компанія має найвищий результат показника рентабельності власного капіталу, що характеризує ефективність вкладених засобів.

Компанія «ІНГО» займає третє місце з переважно стабільними результатами розрахованих показників. Компанія мала найвищий результат за показником рен-

табельності страхових послуг за рахунок достатнього рівня прибутковості компанії від основної діяльності, що позитивно характеризує її на страховому ринку.

Компанія «Арсенал Страхування» займає останнє місце у рейтингу за показниками рентабельності. При цьому компанія має не найнижчі показники за власним капіталом та страховими преміями.

Висновки. Доведено, що показники рентабельності діяльності страхових компаній дають змогу

комплексно оцінити не тільки фінансовий результат діяльності страхової компанії, а й охарактеризувати один з аспектів фінансового стану страховика. Основним чинником, який впливає на зміну рентабельності, є прибутковість компанії. Представлені показники рентабельності також певною мірою відображають залежність страхової діяльності від розміру активів, власного капіталу.

Рентабельність результативніше та об'єктивніше дає змогу оцінити сильні та слабкі боки діяльності страхової компанії. Можемо спостерігати, як у процесі проведених розрахунків змінився рейтинг страхових компаній. Це свідчить про те, що, маючи достатній обсяг ресурсів, компанії неефективно їх використовують, що негативно відображається на фінансовому результаті, тому керівництву страхових компаній треба вдосконалити систему менеджменту за рахунок реалізації ефективних заходів:

- формування на основі обробленої інформації коротко- й довгострокових стратегій антикризових заходів;

- чітке визначення вартості страхових послуг, яка залежить від ефективної тарифної політики;

- ведення ризик-менеджменту в страхових компаніях;

- розроблення планів фінансової діяльності страхової компанії та подальший їх аналіз і контроль.

Отже, оцінка й контроль функціонування страхової компанії повинні здійснюватися на основі відповідних показників рентабельності, які, характеризуючи різні боки діяльності страховиків, можуть бути надійним інструментом в управлінні компанією.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 14.04.2020).
2. Баранова В.О. Фінансовий потенціал страховика. *Економіст*. 2012. № 8. С. 70–72.
3. Галасюк О.В. Теоретичні засади та структура формування фінансових ресурсів страхової компанії. *Фінансова система України*. 2009. № 11. С. 219–224.
4. Говорущко Т.А., Стецюк В.М., Толстенко О.Ю. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку : монографія. Київ, 2013. 168 с.
5. Рахман М., Мангушев Д.В. Структурний аналіз фінансового потенціалу страхових послуг України. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3025> (дата звернення: 14.04.2020).
6. Шаповал Л.П., Колотій Ю. Фінансове моделювання управління грошовими потоками страхової компанії. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. № 1–2. С. 142–196.
7. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00602> (дата звернення: 14.04.2020).
8. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00634> (дата звернення: 14.04.2020).
9. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00654> (дата звернення: 14.04.2020).

REFERENCES:

1. Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh: zakon Ukrainy: vid 12.07.2001 r. № 2664-III / Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (accessed 14 April 2020).
2. Baranova V.O. (2012). Finansovyi potentsial strakhovyka [Financial potential of the insurer]. *Economist*, no. 8, pp. 70–72. [in Ukrainian]
3. Halasiuk O.V. (2009). Teoretychni zasady ta struktura formuvannya finansovykh resursiv strakhovoi kompanii [Theoretical principles and structure of formation of financial resources of an insurance company]. *Financial system of Ukraine*, no. 11, pp. 219–224. [in Ukrainian]
4. Hovorushko T.A., Stetsiuk V.M., Tolstenko O.Y. (2013). Upravlinnia finansovoiu diialnistiu strakhovoi kompanii z metoiu zabezpechennia yii efektyvnoho rozvytku [Management of financial activities of an insurance company in order to ensure its effective development]. Kyiv, 168 p. [in Ukrainian]
5. Rakhman M., Manhushev D.V. (2014). Strukturnyi analiz finansovoho potentsialu strakhovykh posluh Ukrainy [Structural analysis of the financial potential of insurance services in Ukraine]. *Efficient economy*, no. 5, pp. 111–117. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3025> (accessed 14 April 2020). [in Ukrainian]
6. Shapoval L.P., Kolotii Y. (2019). Finansove modeliuвання upravlinnia hroshovymy potokamy strakhovoi kompanii [Financial modeling of cash flow management of an insurance company]. *Institute of Accounting, Control and Analysis in the context of globalization*, no. 1–2, pp. 142–196. [in Ukrainian]
7. Forinsurer: korysnyi zhurnal pro strakhuvannya v Ukraini (2017). Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii [Results of insurance companies]. Available at: <https://forinsurer.com/files/file00602> (accessed 14 April 2020).
8. Forinsurer: korysnyi zhurnal pro strakhuvannya v Ukraini (2018). Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii [Results of insurance companies]. Available at: <https://forinsurer.com/files/file00634> (accessed 14 April 2020).
9. Forinsurer: korysnyi zhurnal pro strakhuvannya v Ukraini (2019). Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii [Results of insurance companies]. Available at: <https://forinsurer.com/files/file00654> (accessed 14 April 2020).

Стаття надійшла до редакції 07.05.2020.
The article was received 07 May 2020.